

FÜRUZAN'IN ROMANLARINDA KÜLTÜREL YOZLAŞMA

CULTURAL DEGENERATION IN FÜRUZAN'S NOVELS

A. Fikret KILIÇ*, Handan GÜRBÜZ*

ÖZET: Bu çalışmada Cumhuriyet Dönemi yazarlarından olan Füzüzan'ın *Kırk Yedi'liler* ve *Berlin'in Nar Çiçeği* adlı eserleri tahlil edilerek kahramanların yaşadığı kültürel yozlaşmalara değinilmiştir. Araştırmada Batılı olmak adına değerlerine yabancılaşan bireylerin gösterdikleri tutum ve davranışların önce kendilerinde sonra da çevresindekilerde oluşturduğu etkiler üzerinde de durulmuştur.

Anahtar sözcükler: Cumhuriyet Dönemi, Füzüzan, *Kırk Yedili'ler*, *Berlin'in Nar Çiçeği*, kültürel yozlaşma

ABSTRACT: In this study, the novels of Füzüzan from the writers of the Republican Period and the works of the *Kırk Yedi'liler* and *Berlin'in Nar Çiçeği* were analyzed and the cultural degenerations of the heroes were mentioned. In this research it was also focused on the effects that the attitudes and behaviors of individuals alienated to their values to be Western have firstly on themselves foremost on their environment.

Keywords: Republican Period, Füzüzan, *Kırk Yedi'liler*, *Berlin'in Nar Çiçeği*, cultural degeneration

1. GİRİŞ

Füzüzan 29 Ekim 1932¹'de İstanbul'da doğar. Asıl adı Feruze Çerçi'dir. Küçük yaşta babasını kaybeder. Annesiyle birlikte çocukluğu Kadıköy ve Kasımpaşa arasında geçer. Yazar altı yaşına girmeden önce kendi çabalarıyla okuma yazma öğrenir. İlkokulu bitirdikten sonra maddi sıkıntılar yüzünden öğrenim hayatına devam edemez. Çocukluktan itibaren resme ve müziğe ilgi duyar. Daha sonra edebiyata yönelmeye başlar. 1958 yılında Turhan Selçuk'la evlenir. Bu evliliğinde Aslı adında bir de kız çocuğu olur.

Füzüzan çocukluktan itibaren okumayı, çevresinde olup biten olayları gözlemlemeyi fazlasıyla sever. İlkokulda Emile Zola ve Victor Hugo gibi yazarların eserlerini okumaya başlar. İlerleyen yıllarda Nazım Hikmet, Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi toplumcu yazarların eserlerine ilgi duyar. 1950'li yıllar onun hayatında dönüm noktası olur. Karl Marks'ın *Kapital*'ini okumaya başlar. Böylece onun toplumcu yanını besleyen; üretim, emek, işçi sorunları konularında daha fazla düşünmeye başlar. Füzüzan'ın öğretmenleri ilki annesi, ikincisi İstanbul, üçüncüsü büyük yazarlardır.² Özellikle hikâye ve romanlarında toplumcu gerçekçi bir tutumla Batılılaşma zihniyetiyle gitgide kendine, kültürüne ve çevresine yozlaşarak hiçbir yere ait olamayan insanlara, düşen/düşürülen kadınlara, çocukluğunu yaşayamadan büyümek zorunda olanlara ve köyden kente göç edenlerin yaşadıkları problemlere yer verir. "İlk eseri Olumsuz Hikâye 1956

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü. afikretkilic@hotmail.com.

* Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi. handan_gurbuz24@hotmail.com.

¹ <http://listelist.com/furuzan-kimdir/> Erişim Tarihi 13.10.2017.

² *Füzüzan Diye Bir Öykü*, hzl., Faruk Şüyün, Zebra Matbaacılık, İstanbul 2008, s. 18-38.

yılında *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde yayımlanmıştır. 1956'dan 1958'e dek öykülerini *Türk Dili, Yenilik ve Pazar Postası*'nda yayımlamıştır.³ Füzuzan 1956'dan 1960 ortalarına kadar yazdığı öyküleri onun edebiyat dünyasında yerini belirleyen asıl eserlerini meydana getiren hazırlık aşaması olarak görür. Gerçekten de 1960'larda başlayan "öykü öldü mü?" tartışmaları Füzuzan'ın diğer eserlerinin yayımlanmaya başlamasıyla son bulur. "Türk hikâyesinde -47'liler dolayısıyla Türk romanında- Füzuzan'ın kesin bir dönemeç olduğunu, bugün, rahatlıkla söyleyebiliriz. *Parasız Yatılı*'dan *Benim Sinemalarım*'a uzanan çizgide, Füzuzan bize çok yeni, çok güçlü bir sesi, söyleyişi getirdi. Hikâyenin tıkanıdığı; 'metin', 'anlatı', 'çeşitleme' gibi yaklaşımlarla sürdürüldüğü bir dönemde yazıyor Füzuzan."⁴ Çocukluğunda gözlemlediği her ayrıntı ve okuduğu eserler aracılığıyla var olan düzeni sorgulama anlayışı; yaşadığı dönemin etkisiyle meydana gelen olaylarla birleşerek ona öykü ve romanlarını oluştururken sağlam bir zemin oluşturur. 1971 yılında *Parasız Yatılı* eserini yayımladıktan sonra 1972 yılında Sait Faik ödülünü kazanan ilk kadın yazar olur. O, daha çok 1970'li yıllarda geniş çevrelerce tanınmaya başlar. 1974'te yazdığı *Kırk Yedi'liler* adlı eseriyle de 1975 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü alır.

I. KENDİNE YABANCILAŞMA

Yabancılaşma, kişinin nereye, kime, neye? ait olduğunu çözememe durumudur. İnsanlar kendilerine bu soruları sorduklarında bunalım yaşamaya başlar. Yabancılaşma bir tür kişiliksizleşme ve kimlik kaybı olarak tanımlanabilir.⁵ Bunun meydana gelmesinde ailenin ya da değişen çevre koşullarının etkisi vardır. Çocuklara erken yaşta en önemli aktarımları sağlayan ailedir. Dini, sosyal, kültürel bağlılıklar bu sayede çocuklarda var olur. Anne ya da babanın kendi içinde yaşadığı tutarsızlıklar evlatlarına da yansır. Böyle bir koşulda yetişen birey, çevrenin etkisiyle bu eksikliklerini olumsuz yönde tamamlarsa kendi içinde çatışmalar yaşar. İşte bu durumda var olan değerlere neden bağlı olduğunu çözümlenemeyenler, hayatlarına sınırsız bir özgürlükle devam ederler. Onların yaptıkları her şey bir düşünüşe neden olur. Her seferinde de düşüşlerine bir yenisini eklerler.

Yabancılaşan bireyler, toplumda kendi benzerlerini de oluşturma çabasına girer. Dışlanma korkusu, tek yaşayamama onları buna iten sebeplerdendir. Toplum düzeninde yaşanacak bozulmalar; bu kişiler ve onun gibi amaçsızca yaşamak isteyenler yüzünden ortaya çıkar. Onlar her türlü bağlılığa karşı oldukları için toplumun yaşayacağı olumsuz şeyleri de önemsemezler. Füzuzan *Kırk Yedi'liler* ve *Berlin'in Nar Çiçeği* adlı eserlerinde kendine, çevresine, kültürüne ve değerlerine yabancılaşan insanları söz konusu eder:

Kırk Yedi'liler'in Nüveyre öğretmeni, kendisini kuşatan ve oldukça da hoşuna giden duygusuzluğunun kurbanıdır. Onda var olan kendine yabancılaşma eğilimi samimi olmayan yaklaşımların etkisiyle ortaya çıkmıştır. Nüveyre öğretmen çocuklarını bile yapay tutumlarla önemser, sever ve korur. Hayatta değer verdiği şeylerin öncelikleri son derece farklı olduğu için çocuklarına karşı yaklaşımları da başkadır. O, yaptığı her şeyin farkındadır; fakat Nüveyre öğretmene göre kendisi; "Onları anlamaktan daha önemlisini yapmıştı: Yoksul, sıradan insanlar olmamaları için gereken güçlerle donatmıştı."⁶ Nüveyre öğretmenin kendine yabancılaşması anneliğinin de belli sınırlar dâhilinde sürmesine neden olur. O, çağa ayak uydurma isteğiyle hem anne olma hem de kültürel değerleri sürdürme eğilimini kaybetmiştir.

³ İbrahim Halil Kılıç, *Yeni Türk Edebiyatı*, Soylu Matbaacılık, İstanbul 2017, s. 342.

⁴ Selim İleri, "Füzuzan'ın Önemi", *Yeni Ufuklar*, C. 23, S. 261, Haziran 1975, s. 21.

⁵ Karen Horney, *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, çev., Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara 1994, s. 167.

⁶ Füzuzan, *Toplu Öyküler/Toplu Romanlar*, YKY, İstanbul 2009, s. 1303. (Füzuzan'ın eserlerinden yapılan alıntılarının hepsi bu kitaptan alınmıştır.)

Kırk Yedi'liler'de Füruzan, kendi milletine yabancılaşan insanları da örnekendirir. Kurban, Almanya'ya işçi olarak gitmek için birtakım sınavlardan geçer. Bu sırada okuma yazma bilip bilmediği de ölçülür. Onu değerlendirmek için oluşturulan jüride üç Alman bir de Türk kadın vardır. Kadın, kendi milletinden olan Kurban'a sahip çıkmak, onu cesaretlendirmek yerine "Artık okumayan işçiyi göndermiyorlar. Biliyorsunuz sanırım"⁷ diyerek bize karşı Almanlardan daha da el olduğunu gösterir. Milletine, insanına yabancılaşan bu kadın, Kurban'a ve onun gibilere karşı takındığı küçümseyici tavırla ne kadar yozlaştığını da ortaya çıkarır.

Berlin'in Nar Çiçeği'nde Almanya'ya işçi olarak giden Selman, ailesini de yanında götürür. Bu ailenin Âdem, Kamber ve Ümmühan adında üç çocukları vardır. Kamber ve Âdem'in ne zaman başları sıkışsa Almanca konuşurlar. Babası çocuklarının değerlerine yabancılaşmasını istemediği için onlara kızar. Büyük oğlu Kamber'i bu yüzden döver. "Türk çocukları için talihsiz bir durum da ön yargılı Alman genç ve yetişkinlerinin davranışlarından ötürüdür. Türk işçi çocukları, yaşamakta olduğu ülkelerde ait olma ve sevilme duygusunun tatmini yönünden hiç de şanslı görünmemektedirler."⁸ Âdem de küçük yaşta memleketinden uzaklaşmanın etkisiyle yaşadığı aidiyet eksikliğini Alman çocukların onları ötekileştiren tutumlarıyla karşılaştıkça daha fazla hisseder. Bu yüzden babasından dayak yerken: "Beni vurmak yok. Scheise Deutchen, scheise Türken... Ben sevmiyor ne Almanları ne Türkleri... Hepsi bok, büyükler de bok, çocuklarda bok, Türklerde bok, Almanlarda bok."⁹ der. Bu da çocukların kendi kimliklerine, milletlerine, dillerine ve değerlerine ne kadar yabancılaştıklarını ortaya çıkarır.

Füruzan, insani değerlerini kaybederek adeta robotlaşan kişilerin temsillerini de *Kırk Yedi'liler*'de verir:

Kırk Yedi'liler'de Emine cezaevinde sorguya çekilir. Emine'yi sorgulayanlar ona elektrik vererek konuşurma yoluna giderler. Üstelik bu insanlar her şeyi en ince ayrıntısına kadar planlarlar. Mahkûmların elektrik akımına alışmasını engellemek için de uğraşırlar. İşkence görenlerin çektiği acı cezaevinde bulunanlar tarafından önemsenmez. Emine her türlü işkenceye maruz kalsa da yozlaşan insanlar için bu bile yeterli gelmez. İşkenceciler, tutuklulara yaptıkları insanlık dışı muamelelerde elektrik akımını: "Evet, evet ya. Ben çıkınca üreme organlarına bağlayın."¹⁰ diyebilecek kadar ileri giderler.

İnsan aklı, düşünme yeteneği ve duygularıyla bir bütün halindedir. İşkenceciler ise akıllarını kullanmak istemeyip acı çeken bir kadının inlemelerine duygusuzca eşlik ederler. Emine'yi cansız bir varlık olarak görürler. Onların gözünde bu kızın hiçbir değeri yoktur; çünkü işkenceciler, insani hiçbir özelliğe sahip değildir. Bir robota dönüşen bu kişiler, kendilerine verilen emirleri insani tarafı olup olmadığını sorgulamadan yerine getirmenin peşine düşerler.

II. KÜLTÜRDE YOZLAŞMA

İnsanlar doğumlarından itibaren ailesi ve yakınları tarafından sahip oldukları değerlere/kültürlere göre yetiştirilir. Bu açıdan bebeklikten çocukluğa daha sonra ergenliğe geçiş süreçlerinde bireyler, kültürel aktarımlara bağlı yaşamlarını sürerler. Kimi zaman psikolojik kimi zaman çevresel kimi zamansa XIX. yy. dan itibaren sanayi ve bilimde yaşanan gelişmelerle birlikte Batı'nın renkli dünyasında yer alma isteğiyle insanlar, kültürel değerlerinden uzaklaşırlar.

⁷ Füruzan, s. 1534.

⁸ Neda Armaner, "Batı Almanya'da Türk İşçi Çocukların Psiko-Sosyal Sorunları", *Eğitim ve Bilim*, C. 7, S. 37, 1982, s. 25.

⁹ Füruzan, s. 1716.

¹⁰ Füruzan, s. 1358.

Kültürel yozlaşma “Bireyin toplumun değerlerine/kültürüne, çevresine karşı ilgisinin yok olması; kendinden başkalarından ve daha geniş manada dünyadan kopması; toplumda üzerine düşen rolü ifa etmeye muktedir olmadığına inanması; bireyin bağlı bulunduğu gruba ya da topluma adapte olamaması veya karşı gelmesi demektir.”¹¹

Füruzan’ın *Berlin’in Nar Çiçeği* ve *Kırk Yedi’liler* adlı eserlerinde kendi kültürünü küçümseyip Batı’dan gelen her değere hayranlık duyan insanlarla karşılaşılır. Onlar kültürel değerlerini tamamen yok sayarlar. Kendi milletine ait olan her şey Batının iyi ya da kötü olan özelliklerinin yanında fazlasıyla küçümsenecek hâldedir:

Berlin’in Nar Çiçeği’nde Füruzan, kültürel yozlaşmanın en çarpıcı örneğini verir. Roman kahramanlarından Frau Lemmer, II. Dünya Savaşı’nın ardından insanlarda yaşanan kökten değişimlerin izleyicisidir. O, kültürel değerlerine bağlı olduğu için çevresindeki herkesi yadırgar. Burada Frau Lemmer, kültürel yozlaşmayı yaşamayan sadece çevresindeki değişimleri dile getiren kişidir. Romanda Frau Lemmer’in gözlemleriyle eski/yeni arasındaki çatışmalar şu şekilde verilir:

1. Frau Lemmer’in zamanında evlenmemiş genç kızlara Fraulein denilirken artık böyle bir gelenek kalmamıştır. Oysaki eskiden Fraulein olarak görülen kişiler bu durumdan gurur duyardı.
2. Gençler artık anne ve babalarını yaşlandıklarında yanlarına almak yerine huzur evine kapatmayı bile düşünürler. Yeni nesil; onları büyüten, yetiştiren ebeveynlerine Noellerde, yılbaşlarında ve paskalyalarda mektup yazan kişiler haline gelir.
3. Erkekler; erkekçe şeylerden, vatandan, düşmandan bahsetmezler. Onlar ülkelerini daha ileri seviyelere getirmenin derdinde değillerdir. Geçmişlerini, yaşanan savaşları, gelenek ve göreneklerini bilmezler. Kadınlar ise; sabah erken saatlerde dışarı çıkarak mağazalara bakınır. Gösteriş, şaşa ve güzelleşme uğruna zamanlarını harcarlar. Frau Lemmer’le aynı yaşlara sahip olan insanlar bile gençlerde meydana gelen bu değişime ayak uydurmuşlardır. Savaşlarla birlikte yaşanan acılar, ölümler kimsenin umurunda değildir. Tıpkı diğer gençler ve yaşlılar gibi II. Dünya Savaşı bitip Almanya ikiye bölündüğünde Frau Lemmer’in kızı da oğlu da yaşanan savaşta neredeyse hiç konuşmamışlardır.
4. İnsanlar arasında “moda çılgınlığı” baş göstermiştir. Onlar; en yeni, en güzel, en farklı olmak için birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Bu durum kişileri bireyselleştirmeye başlamıştır. Herkes kendi hayatının derdine düşerek bencilleşmiştir. Oysaki Frau Lemmer’in gençliğinde tarlalarda, bahçelerde geçimini sağlayarak çalışan insanlar, evlerinde de çalışma yerlerinde de kalabalık oluştururlar. Onların ortak şarkıları, ortak sevinçleri vardır.
5. Almanya’da sınıfsal farklılıklar da görülmeye başlar. Almanlar, kendi ırkından olmayan kişileri küçümserler. Onları en ağır işlerde üstelik hak ettikleri parayı vermeden çalıştırırlar. Yasaları, sadece kendi milletindeki insanları korur. Ne işçi politikaları ne de sendikalar, göçmen işçilerin haklarını koruyabilmek için mücadele etmezler.

Frau Lemmer, gençliğine özlem duymaktadır. O zamanlarda insanlar birbirlerine karşı sevgi doludur. Onlar; ortak sevinçleri, kederleri meydana getirerek “bir olabilme”yi başarabilmişlerdir. Komşuluk, dayanışma, yardımlaşma eskinin vazgeçilmez olan öğelerdendir. Frau Lemmer, asıl gerçekliğin farkındadır: Geçmişini bilmeyen insanlar geleceklerini de sağlam temeller üzerine oturtamazlar. Almanya’da yaşanan savaşın ardından kimsenin bu savaşa neden

¹¹ Halime Ünal, *Türk Romanı ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi*, (Danışman: Doç. Dr. Köksal Alver), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011, s. 31.

olan sebeplerden bahsetmemesi kültürel yozlaşmanın kaynağını meydana getirir. Yeni nesiller, kültürel bağlara sahip olmadıkları için anne ve babalarını unutmuş, ülkelerini hiçe saymış; daha çok zenginleşme, daha fazla güzelleşmek adına uğraş vermeye başlamışlardır. Frau Lemmer, “Hızlı değişip, başkalaşan bu dünyada acemileşiyor, öbür insanların her şeyi olağan karşılamasından ötürü de, varlığının gereksizliğini duyumsayarak, evine odasına sığıyordu.”¹² Ta ki komşuları Korkmaz Ailesi’ni tanıyana dek. Frau Lemmer, bu ailede karşılıksız sevgiyi, yardımlaşmayı, ırk ayrımı yapmadan bir olabilme anlayışını, ülkelerine ve kültürlerine olan bağlılıklarını görür. Onlar, Almanların unuttuğu değerleri, geldiği ülkede bile yaşatan onurlu insanlardır. Frau Lemmer için Korkmaz Ailesi; beklenen, özlenen insanların eşsiz örnekleridir.

Kırk Yedi'liler'de de Emine'nin ailesinde yaşanan kültürel yozlaşmalar Füruzan tarafından ele alınır. Bu aile Erzurum'daki yaşantılarını Ankara'da sürdürmez. Emine hariç her birinin kültürel değerleri zamanla kaybolur: Seçil Erzurum'dayken ne bulursa üzerine geçirerek sokağa çıkarken; evlendikten sonra eşine hoş gözükmek için modaya uygun giymeye başlar. Yaşlanmasını engellemek için ise vücuduna kremler sürer. İlerleyen yıllarda estetik olmayı bile düşünür. Seçil Erzurum'da yaşarken oranın insanını temsil eder. Modaya düşkün olmaması, kendini olduğu gibi göstermesi bunun delilidir. O, Erzurum'dan uzaklaştıktan sonra kız kardeşi Emine ve onun gibileri ötekileştirecek kadar kültür yozlaşması yaşamaktadır: “Saçları elleriyle taranıvermiş, güzelim genç göğüslerini süveterle bastıran sizler başkasınız kızım. Bir erkeğe yaklaşırken ki tutumunuzun yapmacıksızlığına şaşıyorum. Alışılmadık bir şey bu. Kuşku bile verdi bana. Böylesine dümdüz anlatımlı bir kadınlık Erzurum'dayken evet, yüz yıl geçmiş gibi geliyor bana.”¹³ Seçil, artık Erzurumlu değildir. O, evlendikten sonra tamamen başkalaşmıştır. Zihin yapısı, davranışları bire bir annesi Nüveyre öğretmenin kopyası haline gelmiştir. Onlar, değişen dünyanın kültürel bağı olmayan, çürümeye yüz tutmuş kadınlarıdır.

Seçil, kardeşi Emine'nin adının eski zamanlara ait olduğunu da düşünür. Bu yüzden çevresindekilere kardeşini Mine olarak tanıtır; Emine adı ona Erzurum'u, köyü, köylüyü hatırlatır. Seçil, “o kadar çağdaş” hale gelmiştir ki eşini çocuklarının bakıcısı Brigitta ile yatak odalarında gayri meşru bir ilişkidelerken yakalar ve sadece onları izlemeyle yetinir. Onun evlilik kurumuna olan bakışı bile değişir. Seçil için daha iyi koşullara sahip olmak, gezip eğlenmek, eşine karşı çekici olmak bir evliliğin vazgeçilmezleri olur. O, modernlik adı altında her türlü yozlaşmayı yaşayan, her şeye karşı sessiz kalan; dış güzellik, şaşa, gösteriş uğruna mücadele eden kişilerle birlikte tek tip kadın haline gelmiştir; Nüveyre öğretmen, Seçil ve çevresinde onlar gibi yaşamayı bir meziyet olarak görenler, hep aynı hayatı yaşayan benzer kişilerdir.

Nüveyre öğretmen Erzurum'da kalırken ayakkabıyla eve girmez fakat annesi ölünce cenaze evine gelen diğer kişilerle birlikte eve ayakkabıyla girer. Yine Nüveyre öğretmenin, kızını Seçil hastanede yatarken hemşireden akşam yemeği için konsome ya da Beuf strogonof istemesi Erzurum yemeklerinin tamamen aklından silinip gittiğini ortaya çıkarır.

Geçmişleriyle barışık olmayan bu kişiler, geleceklerini de Batı'ya olan özentileriyle oluştururlar, fakat kültürel bağlarından uzaklaştıkça da mutluluğu bir türlü tadamazlar. Onlar sahte hayatların, sahte mutluluklarla çevrelediği; dışı güzel ama içi boş olan yani “yozlaşan insanları”dır.

1. GELENEK GÖRENEKTE

Kırk Yedi'liler'de Seçil, Ertegün üsteğmene âşıktır. Annesi kızının evli bir adama olan ilgisini kabullenemez. Gerçi Ertegün evli olmasa da anne Nüveyre'nin isteyeceği zenginlikte, gösterişte bir damat adayı değildir. Bu yüzden kadın, kızını bu sevdadan vazgeçirmek ister. Seçil, annesi tarafından bir erkeği sevmekle suçlanınca Erzurum'un geleneği olan görücü usulü

¹² Füruzan, s. 1612.

¹³ Füruzan, s. 1177.

evliliğe karşı çıkan annesinin nasıl babasıyla evlendiğini sorgular: “Ya ona olan sevgim? (...) Üstelik görücülüğü, bura törelerini de durmadan yeren sizsiniz. Peki, doğru olan ne?”¹⁴ diyerek Nüveyre'nin kendi içinde yaşadığı çelişkiye işaret eder. Nüveyre, yaşadıkları yerde insanların sadece görücü usulü evlilikler yaptığının bilincindedir. O, hiçbir konuda Doğu'nun kültürel değerlerine önem vermediği gibi görücü usulüyle yapılan evlilikleri de küçümser.

Yine aynı romanda Nüveyre aracılığıyla Doğu'da kız çocuklarını erken yaşta evlendirme anlayışının olduğuna da değinilir. Kiraz, memleketi Kars'tan Erzurum'a Leylim ninesiyle birlikte çalışmak için gelmiştir. Ninesinin ölümünün ardından o, hiçbir acıma duygusunu içinde bulunduramayan Nüveyre tarafından evlendirilmesi için memleketine gönderilmek istenir. Kiraz, gelenekleri gereği yaşı geldiğinde ailesinin uygun gördüğü bir kişiyle evlendirilecektir. Nüveyre'nin amacı ninesi de ölen bu kızı evinden gönderebilmektir. Onunla birlikte kalması halinde üç ya da dört yıl bekâr kalabilecek bu kız, köyüne gönderilerek erken yaşta töresine boyun eğdirilmesi istenir. Nüveyre gelenek ve göreneklere bağlı olmamasına rağmen Kiraz'ı var olan geleneğe uydurmak ister.

2. MODADA

Kırk Yedi'liler'de başkalarına güzel görünmek için ellerinden geleni yapan kadınların örnekleri Seçil ve Nüveyre öğretmen aracılığıyla okuyucuya gösterilir. Nüveyre öğretmen dış güzelliğine olan düşkünlüğü yüzünden ailesiyle ilgilenmez. O, geçici olan ne varsa ona tutkundur, bu yüzden eşi ve çocuklarıyla duygusal bir bağ oluşturamaz. Nüveyre öğretmenin hayatta sahiplendiği tek şey sonsuz eşya/mal edinme isteğidir: “Kullanılmayacak, anılası güzelliklere, anlatılası inceliklere bürülü olmayan o radyoyu ilerde de öteki anlamsız eşyalar gibi umulmadık yerlerde görecekti Emine. Yıllar geçip bilgisi, düşüncesi geliştikçe gülünç doymazlıklarla eşya, mal edinme tutkusunu, o sınıfın arasız sahiplenme oburluğu olarak öğrenip, bilip noktalayacaktı.”¹⁵ Nüveyre öğretmen, “moda” olan her şeye sahip olmak için elinden geleni yapar; onlar eskidiklerinde ise atmaya kıyamayıp bir odada tutmaya devam eder. Bu durum Nüveyre öğretmende popüler kültürde var olan tüketim çılgınlığının varlığına işaret eder.

Seçil de gösterişe düşkün biridir. Evlendikten sonra bile bu alışkanlığından vazgeçmez. Bu yüzden eşiyile aralarında sevgi bağı bile kuramazlar. O eşinin istediği gibi dış güzelliğiyle onu büyüler; kocası da Seçil'in istediği gibi onu maddi açıdan yüksek değere sahip olan hediyelere boğar. Emine “Kocana arasız kıymetli taşlar aldırmanın nedenini hiç düşündün mü Seçil (...)”¹⁶ diyerek ablasına geçici heveslerin peşinden koştuğunu göstermeye çalışsa da başarılı olamaz çünkü Seçil de annesi gibi yeniçağın sahte büyüüne kapılmıştır. Onlar, tüketen, tüketen, her gün bir öncekine göre daha fazla tüketmeyi isteyen “doyumsuz insanlar”dır.

Berlin'in Nar Çiçeği'nde de “yeni”, “moda” kelimeleriyle adeta başları dönen insanlarla karşılaşılır. Onlar, II. Dünya Savaşı'nın Almanya'da meydana getirdiği yıkımı; gösterişe, yeni olan şeylere gösterdikleri hevesli tutumlarla yok etmeye çalışırlar:

“Daha sağlamdırlar, diyordu, sağlamdır. Bir daha zaten pek bir şey gerekmeyecek. Yani tabii istemezsen gerekemeyebilir. Hem de çok moda... Bundan sonra sen de gezdiğinde göreceksin ya Mutti. (...) Fakat Doğu Berlin'e geçmek yok. Otobüslerin ön yerleri ihtiyarların, savaş gazilerinin. Unutma lütfen. Mağazalarımıza, caddelerimize, pastanelerimize alıcı gözle bak. İnsan kesinlikle heyecanlanıyor. Sanki hiç savaş yapmadık gibi. Zaten unutmalı... Unutmalı...”¹⁷

¹⁴ Füzuzan, s. 1094.

¹⁵ Füzuzan, s. 1475.

¹⁶ Füzuzan, s. 1183.

¹⁷ Füzuzan, s. 1607.

Bu ifadeler, kişilerin ne kadar yozlaştığını gösterir. Bu kişiler, geçmişlerinin kendilerine katacağı zenginliklere gözlerini kapatırlar; “moda” ve “yeni” kavramlarının oluşturduğu farklılıkların kendilerini başkalaştıracağına inanırlar. Hâlbuki her geçen gün mensup oldukları toplumun değerlerinden, uzaklaşarak düştükçe düşerler.

3. KADINA BAKIŞTA

Füruzan eserlerinde toplumda eşine ve çocuklarına sevgi duyan, evde yapılacak şeyleri gün içinde tamamlayan ve aile reisinin aldığı kararları sorgulamadan kabul eden kadınlara yer vermiştir. Bu kadınlar, aile içinde gördükleri baskıyla sessizliğe mahkûm edilmişlerdir. Toplumda kadınların sindirilişlerinin en güzel örneklerinden biri *Kırk Yedi'liler*'de yer alır. Füruzan, bu eserde çoğu kişi tarafından sıkça dile getirilen “erkek gibi kadın” sözünün arkasında yatan gerçekliği Emine aracılığıyla şu şekilde dile getirir:

“Eh... bak en iyi sözü ettin, ‘bir erkek gibi’ lafının alaylı yükünü çocukluğumuzdan beri biliriz. Bir kadın gibi olmak, bir erkek gibi olmak... bunlar iki cinsin sınırlarına çekilmiş çok kurnazca söylemler Seçil. (...) Kadını sindirip kolay yönetilir kılmanın binlerce yasalarından çıkmadır, ‘erkek gibi kadın’ sözü. Çok çok kadınsı olmak gibi ne idüğü belirsiz pohpohlayıcı bir etikete özendirme. Erkeği ise duyarlılığındaki olabilir insanca inceliklerden çekindirip, ezici yönetici vasfını geliştirmek için de ‘kadın gibiliğin’ aşağılayıcı umacısını dikmek yasasıdır karşısına. Bunlar kökleşmiş yaşama hileleridir. (...)”¹⁸

Emine, kadınların hayatlarının birtakım kalıplaşmış ifadelerle aynı kılınmasının ne denli yanlış olduğunu farkındadır. Toplumda “Kadın dediğin...” ifadeleriyle başlayan cümleler genellikle erkeklerin otoritelerini, isteklerini daha da yüceltmek amacıyla kurulur. Bu da erkek egemenliğine dayalı toplumumuzda bazı değerlerin yanlış anlaşılmasından dolayı kadınların aile içinde söz hakkına sahip olamamasına neden olur. Ayrıca onların sadece eşlerine güzel gözükmek, makyaj yapmak ya da eşlerinin istediği her şeyi yerine getirmek dışında görevlerinin olmadığı gibi yanlış bir algıyı da oluşturur. Görülüyor ki Füruzan, toplumda çoğu kişinin düştüğü bu yanlış anlayışı dillendirerek var olan yaranın iyileşebilmesi için kendine düşen görevi de yerine getirir.

4. DİNİ DEĞERLERDE

Ablanın yaşadığı dini yozlaşmayı kardeşlerine de yaşatmak için birtakım girişimlerde bulunması *Kırk Yedi'liler*'de karşımıza çıkmaktadır: Emine dört halifeyi yeniden gözden geçireceği sırada Seçil, “Ne işe yarar (...) Ben unuttum bile o konuları”¹⁹ diyerek kendinde oluşan dini yozlaşmayı ortaya çıkarır. Kardeşinin de o konuyu tekrar gözden geçirmesine bir şekilde engel olur. Seçil'in Müslüman olmasına rağmen dini gerekliliklerini yerine getirmemesi ve kardeşinin de yapması gereken şeyleri engellemesinde kendisi kadar anne ve babasının da suçu vardır. Kendilerinin paradan başka değer verdikleri bir şey yoktur. Ebeveynleri gösteriş ve şaşaaadan biraz uzak durarak çocuklarına gereken dini eğitimi vermiş olsalardı ne Emine ne de Seçil bu yanlış zihniyete sahip olmazdı.

Füruzan, *Kırk Yedi'liler*'de içlerinde gerçek sevgi barındıramayan kişilerin, cenaze evlerinde takındıkları sahte davranışları örneklendirir. Nüveyre öğretmen ve kardeşi, anneleri ölünce onun evinde taziyeye gelen kişileri ağırlarlar. Bu kişiler, onları hayata getiren, büyütüp besleyen bir annenin ardından aynı tavır ve davranışlarla ne kadar üzgün olduklarını çevrelerindeki insanlara gösterme çabasına girerler. Emine, “Annelerinin ve teyzelerinin başsağlığı kabul ederken ki elde hazır o mendillerini, kırpışan gözlerini, uçları inmiş dudak

¹⁸ Füruzan, s. 1311.

¹⁹ Füruzan, s. 1096.

çizgilerini görür gibiydi.”²⁰ Emine cenaze evinde bulunmadığı hâlde annesinin ve teyzesinin hangi davranışı sergileyeceğini bile tahmin eder. Nüveyre öğretmen ve kardeşi hayatlarında planlı olmayan hiçbir duygu ve davranışa yer vermez. Annelerinin ölüm haberi bile onların bu alışkanlıklarını kırmaya yetmemiştir. Bu yüzden cenaze evinde yakınları ölen kişilerin davranışlarının aynısını sergilemek adına uğraş verirler. Onların düzgün ütülenmiş mendilleri de cenaze evine giderken bile ne kadar gösteriş tutkunu olduklarını ortaya çıkartır. Hâlbuki yakını ölen kişiler değil mendil almayı; davranışlarını belli sınırlar dâhilinde tutmayı bile düşünecek halde olamazlar.

Denilebilir ki Füzûzan gözlem gücü gelişmiş bir yazardır. O, hemen hemen her kesimden insanın yaşam şartlarını, hayata bakışını ayrıntılı şekilde inceler. Eserlerinde tanık olmadığı olaylardan bahsedecekse sanatın yaratma gücünü kullanarak gözlemediklerinin zıttına yer verir. Böylece gerçek ve gerçeklikten yola çıkarak kurgulanmış olaylar neticesinde güzellikleri, kusurları ve yanlışları eserlerindeki insanlar aracılığıyla ölümsüzleştirir.

Yazar; kültürel yozlaşmalar karşısında sessizliğini sürdüren kişilerin geç kalmış fakat etki eden çığlığıdır. Yazdıklarıyla değişen dünyada değerlerini bir kenara bırakan insanları örnekleyerek olması gereken asıl gerçekliği bir kadın duyarlılığıyla dile getirir. Okuyucuyu da bu yönde belli belirsiz şekilde telkin eder. Her okunan eserde “Değerlerime nasıl sahip çıkabilirim?” sorusu yenilenir. Füzûzan kişileri iç hesaplaşmaya davet eder. Böylece yazar; eserlerinde yer verdiği olaylarla okuyucunun karşılaşması hâlinde onların hangi tavır ve davranışları sergilemesi gerektiğini de ortaya çıkarır.

Batılılaşmayla “batıl”laşma birbirine karıştığı an insanlar ne yeni benimsemeye çalıştıkları kültüre ne de sahip olduğu değerlere ait olamazlar. Hayatta en kötü şey gittikçe yozlaşan bireylerin bunu bir meziyet sayarak çevresindekileri de etkileyecek tutum ve davranışlarda bulunmalarıdır. Yazar yozlaşan insanların örneklerini vererek kültürel, dini ve sosyal değerlerin “bizi biz yapan asıl unsurlar” olduğunu bir kez daha fark etmemizi sağlar. Elbette geçmiş/şimdi çatışmasını meydana getirmemek için çağın getirdiği olumlu şeyleri benimsemek gerekir; fakat gelecek nesillerle kurulacak bağ, öncelikle bizlerde var olan değerlerin onlara aktarılmasıyla mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

- ARMANER, Neda, “Batı Almanya’da Türk İşçi Çocukların Psiko-Sosyal Sorunları”, *Eğitim ve Bilim*, C. 7, S. 37, 1982, ss. 21-26.
- Füzûzan Diye Bir Öykü*, haz., Faruk Şüyün, Zebra Matbaacılık, İstanbul 2008.
- Füzûzan, *Toplu Öyküler/Toplu Romanlar*, YKY, İstanbul 2009.
- HORNEY, Karen, *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, çev., Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara 1994.
- <http://listelist.com/furuzan-kimdir/> Erişim Tarihi 13.10.2017.
- İLERİ, Selim, “Füzûzan’ın Önemi”, *Yeni Ufuklar*, C. 23, S. 261, Haziran 1975, ss. 21-25.
- KILIÇ, İbrahim Halil, *Yeni Türk Edebiyatı*, Soylu Matbaacılık, İstanbul 2017.
- ÜNALDI, Halime, *Türk Romanı ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi*, (Danışman: Doç. Dr. Köksal Alver), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.

²⁰ Füzûzan, s. 1312.